

KUL HİMMET

Alevî-Bektaşî şairi.

Bazı şiirlerinden hareketle XVI. yüzyılın ikinci yarısı ile XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı tahmin edilmektedir. Tokat ilinin Almus ilçesinin Görümlü (eski adı Varzıl) köyünden olup türbesi de oradadır. Torunları halen aynı köyde yaşamakta ve Kul Himmetliler diye anılmaktadır. Şahinli aşireti Kul Himmet'in ocağıdır. Bir şiirinde, "Dedem Hıdır Abdal pîrim Ocağı" diyerek soyunun Kemaliye'nin Ocak köyündeki Hıdır Abdal Tekkesi'ne bağlı olduğunu ima etmiştir (Aslanoğlu, *Kul Himmet: Yaşamı, Kişiliği ve Şiirleri*, s. 3, 119). Özlem duyduğu tek yerin Erdebil Tekkesi, dolayısıyla Safevî şahlarının yurdu olduğu şiirlerinden anlaşılmaktadır. XVI. yüzyıl ile XVII. yüzyılın ilk yarısında Osmanlılar'la İran Safevîleri arasındaki siyasî gerginlik esnasında Pîr Sultan Abdal, Kul İbrâhim ve Kul Hüseyin gibi Kul Himmet de Alevî topluluğunu Osmanlı Devleti karşısında yer almaya teşvik eden şiirler yazmıştır.

Kul Himmet'in gerek şair olarak gerekse şahsiyet bakımından Pîr Sultan Abdal'dan etkilendiği muhakkaktır. Bazı kaynaklarda Kul Himmet'in Pîr Sultan Abdal'a mürid olduğundan söz edilmekle beraber bu görüş doğru değildir. Onun, "Kul olmuşuz Pîr Sultan'a / Eşiği de kiblegâhtır" mısraları buna tanık gösterilmişse de birinci mısraın doğrusu, "Kul olmuşuz bir sultana" şeklinde olmalıdır (a.g.e., s. 11).

Hayatta iken Alevî-Bektaşî çevrelerinde büyük şöhret kazanan Kul Himmet'in şiirleri halk tarafından çok sevilmiş ve birçok cönkte yer almıştır. Bu sevginin en önemli sebebi, bilhassa Alevî inancını şiirlerinde halkın anlayabileceği bir Türkçeyle etkili biçimde ifade etmesidir. Abdülbaki Gölpınarlı, Bisâti'nin kendisinde bulunan 1017 (1608) istinsah tarihli *Menâkübü'l-esrâr behcetü'l-ahrâr* adlı eserinde Hatâî ve Pîr Sultan Abdal'la birlikte Kul Himmet'in de birkaç şiirinin yer almasını, onun Erdebil Tekkesi müridleri tarafından da tanındığı ve sevildiğinin bir işareti olarak görmektedir. Bu sevgiden dolayı halk kendisini Koca Kul Himmet diye anmıştır.

Nefesler, destanlar, Kerbelâ şehidleri için ağıtlar ve taşlamalar söyleyen Kul Himmet'in şiirlerinde İslâm tarihi, evliya menkıbeleri, Hz. Ali ve on iki imam sev-

gişile bilhassa Alevî-Bektaşî inancı doğrultusunda dinî-tasavvufî duyarlığın bulunması onun kuvvetli bir tarikat terbiyesi aldığını ortaya koymaktadır. Tahmasb gibi Safevî şahlarına övgü, zamandan şikâyet, gurbet, sıla özlemi ve beşerî aşk şiirlerinde yer alan diğer konulardır. Halk kendisine duyduğu sevgiden dolayı adı çevresinde bazı efsaneler de oluşmuştur.

Henüz kitap haline getirilmemiş, tesbit edilebilen 150 kadar şiirinde Kul Himmet'le beraber bu mahlasının başına "sefil, koca, gedâ, öksüz" gibi sıfatların getirildiği görülmektedir. Şiirleri dörtlük sayısı bakımından diğer halk şairlerinin şiirlerine nisbeten uzundur. Bu uzunluk bazan yirmi dörtlüğe kadar çıkmaktadır. Hece ölçüsünü başarıyla kullanan şair kafiyelerin teşkilinde de aynı başarıyı gösterir. Aruzla yazdığı birkaç şiirinde ise pek başarılı olduğu söylenemez.

Kendisinden sonra yetişenler üzerinde önemli etkisi olan Kul Himmet'in mahlasını kullanan iki şair daha vardır. İki, XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIX. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Kul Himmet Üstadı'dır. Asıl adı İbrâhim olan şair Divriği'nin Karageban bucağına bağlı Örenik köyünde doğmuştur. Soyundan gelenler Öksüzöğulları adıyla tanınmaktadır. Varlığı yakın zamana kadar bilinmediğinden şiirleri Kul Himmet'e mal edilmiştir. İkinci şair de İmranlı'nın Söğütülü köyünden diğer bir Kul Himmet Üstadı'dır. Asıl adı Hatice olan ve "Hacik Kız" olarak da anılan şair XIX. yüzyılda yaşamıştır. Mezarı Divriği'nin Anzahar köyündeki Gani Baba Tekkesi haziresindedir. Ayrıca Sefil Kul Himmet ve Öksüz Kul Himmet adlı iki şairden Kutlu Özen söz etmekteyse de Kul Himmet bu mahlasların ikisini de kullandığından bunların farklı şairler olması ihtimali zayıftır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sadettin Nühzet [Ergun], *Bektaşî Şairleri*, İstanbul 1930, s. 208-232; a.m.f., *Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul 1944, s. 171-198; Abdülbaki Gölpınarlı, *Kaygusuz Abdal-Hatâî-Kul Himmet*, İstanbul 1962, s. 21, 99-112; a.m.f., *Alevî-Bektaşî Nefesleri*, İstanbul 1963, tür.yer.; İbrahim Aslanoğlu, *Kul Himmet Üstadı*, Sivas 1976, s. 5-16; a.m.f., *Kul Himmet: Yaşamı, Kişiliği ve Şiirleri*, İstanbul 1997, s. 1-24, tür.yer.; İsmail Özmen, *Alevî-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, Ankara 1995, II, 319-352; Kutlu Özen, "Halk Şiirimizde Kul Himmetler", III. *Ulusal Arası Türk Halk Edebiyatı Semineri*, Eskişehir, ts., s. 301-307; I. Mélikoff, *Hadji Bektach un mythe et ses avatars*, Leiden 1998, s. 234-236; Cahit Öztelli, "Kul Himmet", *TDEA*, V, 434-435.

NURETTİN ALBAYRAK

KUL MESUD

Kelile ve Dimne tercümesiyle tanınan XIV. yüzyıl şairi.

Hayatı hakkında yeterli bilgi olmadığı gibi tezkirelerde de adına rastlanmamıştır. XIV. yüzyılın birinci yarısında yaşadığı kaydedilen Kul Mesud, 1334-1337 yılları arasında hüküm süren Aydın Emiri Umur Bey'in isteği üzerine ve onun adına *Kelile ve Dimne*'yi Farsça'dan Türkçe'ye tercüme etmiştir. Tercüme, Umur Bey'in babası Mehmed Bey (ö. 734/1334) henüz hayatta iken gerçekleştirilmiş olmalıdır. Kendini Kul Mesud olarak tanıtan mütercim başka bir eseri bilinmemektedir. Johannes H. Mordtmann, bu tercümeden yaklaşık yirmi yıl sonra yine Farsça'dan Türkçe'ye çevrilmiş olan *Süheyl ü Nevbahâr*'in mütercimi Hoca Mesud'un Kul Mesud ile aynı kişi olabileceğini ileri sürmüştü de Kilisli Rifat ve M. Fuad Köprülü bu görüşe katılmamışlardır (Toska, s. 238-239). Ancak konu üzerinde doktora çalışması yapan Zehra Toska, her iki Mesud'un eserlerinden ve bu eserler üzerinde yapılan çalışmalardan hareketle Kul Mesud ile Hoca Mesud'un aynı kişi olabileceğini belirtmiştir (a.g.e., s. 242).

Anadolu sahasındaki ilk çeviri örneklerinden biri olan Kul Mesud'un *Kelile ve Dimne*'si aynı zamanda eserin ilk Türkçe versiyonudur. Bu dönemde hüküm süren Türk beyleri Arapça ve Farsça bilmediklerinden Türkçe'ye önem vererek bu dille eserler yazılmasını, ayrıca Arapça ve Farsça'dan tercüme yapılmalarını sağlamışlardır. Nasrullah-ı Şîrâzî'nin, İbnü'l-Mukaffa'nın Arapça çevirisinden Gazneli Sultanı Behram Şah'ın isteğiyle Farsça'ya yaptığı tercümesini esas alarak *Kelile ve Dimne*'yi Türkçe'ye kazandıran Kul Mesud birçok Arapça ve Farsça kelimeye Türkçe karşılık bulabilmiştir. Böylece Umur Bey *Kelile ve Dimne*'deki didaktik hikâyelerden faydalanma imkânını elde etmiştir. On altı bölümden (bab) oluşan *Kelile ve Dimne* tercümesinin 21 Rebülevvel 895'te (12 Şubat 1490) istinsah edilen ve bir de zeyli bulunan nüshasından (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1897; Zeyl 216^b-232^a varakları arasında) ilk defa Bursalı Mehmed Tâhir söz etmiştir.

Kelile ve Dimne'de mensur metinden başka on yedi beyitlik bir manzum hikâye, Behram Şah için yazılmış bir gazel ve Arapça-Farsça bir mülemma' yanında metnin çeşitli yerlerine serpiştirilmiş otuz yedi nazım, otuz iki kıta ve otuz